

Inž. Petar Marčetić

Institut za naučna istraživanja u poljoprivredi
i veterinarstvu, Priština.

DOMAĆE ŠARENO GOVEĆE U METOHIJI

UVOD

Ravničarski predeo Pokrajine, zatim brežuljkasti i pribrežni reoni zadovoljavaju svim uslovima za promenu postojeće rasne strukture u korist produktivnijih rasa i njihovih meleza. Ovo područje obiluje prirodnim izvorima stočnih hraniva, a uz to je izgrađen i hidrosistem koji omogućava 2—3 žetve u toku godine, što je jedan od bitnih uslova za obezbeđenje dovoljnih količina kvalitetnih stočnih hraniva. Sve su ovo preduslovi za rasnu preorientaciju govedarstva, na ovom području, u korist kombinovanog tipa, kao i meleza ovog tipa goveda sa postojećim domaćim rasama.

U izgradnji jugoslovenskog govedarstva, a naročito govedarstva ravničarskog reona, veliku ulogu u proteklom periodu je imao simentalac, pa je s tim ciljem 1960/61 godine izvršena masovna nabavka goveda domaće šarene rase koja su smeštena kod proizvođačkih organizacija čije su obradive površine u ravničarskom reonu ili svojim položajem gravitiraju ovom reonu. Preko novonabavljenih priplodnih grla, trebalo je metodom meliorativnog ukrštanja, ubrzati promenu rasne strukture niskoproduktivnih rasa goveda s plemenitim rasama, koja će obezbediti dovoljne količine tržišnih viškova kako mesa tako i mleka i s tom organizovanom robnom proizvodnjom pokriti tržišni deficit u ovim proizvodima u potrošačkim centrima Pokrajine.

U periodu koji je prethodio ovoj masovnoj nabavci, morfološka i fiziološka svojstva ove rase na ovom području nisu ispitivana, pa se o njenim genetskim potencijalima u produkciji i reprodukciji u hranidbenim i ekološkim uslovima Kosova i Metohije nije ni znalo, a što je i cilj postavljenog zadatka da se ispituju navedene osobine grla ove rase u proizvodnim uslovima Kosmeta.

PREGLED NABAVKI, UČEŠĆE I UTICAJ GOVEDA OVE RASE NA GOVEDARSTVO KOSMETA

Tokom 1960/61 godine izvršena je nabavka priplodnih krava i junica domaće šarene rase oko 1200 grla. Grla su nabavljena na unutrašnjem tržištu, većinom u Pomoravlju, a raspoređena su po ekonomijama zemljoradničkih zadruga, poljoprivrednih kombinata i dobara. Međutim, nabavljena grla ove rase, s nekoliko priplodnih bikova takođe domaće šarene rase iz Centra za veštačko osemenjavanje — Priština su sasvim malo ili neznatno uticali na popravku domaće buše u narodnom govedarstvu.

Prema slobodnoj proceni brojna zastupljenost goveda domaće šarene rase u Pokrajini se kreće oko 3700 grla u čistoj krvi i oko 2000 priplodnih grla, produkata meliorativnog ukrštanja simentalca s postojećim rasama, a u prvom redu sa domaćom bušom. Novonabavljena grla domaće šarene rase

u gotovo desetogodišnjem periodu su neznatno uticala na promenu rasne strukture postojećeg fonda goveda u Pokrajini. Priplodna grla ove rase zauzimaju u ukupnom broju priplodnih grla goveda 4%, a u ukupnom fondu goveda u Pokrajini 1,3%, što će reći da grla ove rase nemaju bitnog uticaja na kretanje govedarske proizvodnje u Pokrajini. Međutim, privredni tempo razvitka Pokrajine nameće potrebu gajenja intenzivnih rasa, tj. prelazak s prirodne stočarske proizvodnje za tržište. U etapi industrijskog uspona Kosova i Metohije kao i u intenzivnom razvoju poljoprivrede najvjerojatnije će i goveda domaće šarene rase — u tipu simentalca zauzeti vodeće mesto u govedarstvu Pokrajine, tj. mesto koje imaju i u drugim privredno razvijenim zemljama.

MESTO, MATERIJAL I METOD RADA

Ispitivanja su izvedena kod 6 proizvođačkih organizacija s područja Metohije. Dobijeni podaci su uzeti kod svih grla koja su bila u proizvodnji u vremenu početka januara 1966. do kraja decembra 1967. godine.

Broj grla nije isti kod svih posmatranja i broj ispitivanih pojava je zavisió od starosti zatečenih grla u periodu posmatranja, odnosno od redosleda laktacije u kojoj su se ispitivana grla nalazila.

Za ispitivanje eksterijernih mjera i telesne težine grla, za ovu rasu u Metohiji, korišćeni su snimljeni podaci za 101, odnosno 105 priplodnih grla koji su izdvojeni metodom slučajnog izbora. U toku obrade podataka, takođe su korišćeni dugogodišnji prikupljeni podaci matično-selekcijske službe Zavoda za stočarstvo-Priština, kao i podaci iz matičnog knjigovodstva proizvođačkih organizacija i područnih Poljoprivrednih stanica.

Dobijene vrednosti za ispitivanu rasu su rezultat proizvodnih uslova.

Obrada podataka je izvršena uobičajenom varijaciono-statističkom metodom.

REZULTATI ISPITIVANJA

Rasprostranjenost grla ove rase je podnjenaka kako na području Kosova i Metohije, s razlikom što je u Metohiji brojnost grla domaće šarene rase veća na društvenom sektoru, a na Kosovu u posedu privatnog sektora.

Naša ispitivanja su bazirana na grlima društvenog sektora i to isključivo s područja Metohije.

SMEŠTAJ I ISHRANA GRILA

Broj priplodnih krava domaće šarene rase, u posedu društvenog sektora se kreće od 800 grla 1964. do 1310 grla 1967. godine. Grla su smeštena kod 4 poljoprivredne organizacije i zapati su veličine od 40 do 400 grla.

U toku ispitivanja krave su bile smeštene u klasičnim štalama s približno sličnim ambijentnim uslovima kod sve četiri organizacije. Uticaj mikroklimata u ispitivanim objektima na fiziološka svojstva priplodnih grla kod sva četiri zapata bio je sličan. Varijacione pojave u dobijenim vrednostima kod pojedinih zapata su rezultat različite organizacije ishrane i strukture obroka koji se koristi u ishrani krava.

Ishrana krava se provodi uglavnom prema planu svake organizacije, ali u celosti sastav obroka u ishrani svih krava bio je sledeći.

Tabela 1 — Struktura obroka

H r a n i v a	Zimski obrok kg	Letni obrok kg
Seno lucerke, ili smeša leguminoza sa žitaricama	3	2
Kukuruzna silaža ili zelena masa	25	32
Koncentrata	4	3

Koncentrat se sastoji od 50% kukuruzne prekrupe u klipu, 20% pšeničnih mekinja i 25 do 30% suvih repinih reznaca, suncokretove sačme i mineralnih materija.

Koncentrat se davao kravama na osnovu postignute proizvodnje mleka. Do 5 kg mleka krave su dobijale 1 kg koncentrata, a preko 5 kg mleka na svaki 1 kg 0,5 kg koncentrata.

Kvalitet hrane je u celini bio prosečan.

Prema podacima Laboratorije za ishranu — Zavoda za stočarstvo — Priština, prosečan hemijski sastav hraniva koja su se najčešće koristila u obroku bio je sledeći:

	Sirovi proteini	Sirova celuloza
— Seno lucerke	14,31	28,23
— Seno graška sa raži i ovsom	14,20	29,49
— Seno grahorice s raži i ovsom	10,44	26,69
— Kukuruzna silaža	3,16	7,60

Sa napred navedenim obrocima i kvalitetom hraniva u njima, ispitivane krave su dnevno dobijale oko 10 hranivih jedinica, 1,1 kg sirovih proteina i 3,8 kg celuloze. Količinski ovi obroci su mogli da obezbeđuju godišnju proizvodnju mleka po kravi od 3.500 kg, ali im kvalitet za postizanje te proizvodnje nije ni približno odgovarao.

Tabela 2 — Pregled eksterijernih mjera eksterijerne mere uzete za 101 grlo telesna težina uzeta za 105 grla

Telesne mere	M ± m	ó	V	Varijacije
Visina grebena	127,69±0,68	6,81	5,33	110—144
Visina leđa	129,71±0,43	7,04	5,79	110—143
Visina krsta	131,87±0,82	8,26	6,26	133—142
Širina grudi iza lopat.	40,79±0,52	5,19	12,72	30— 53
Širina karlice	44,93±0,37	3,70	8,23	37— 52
Širina kukova	48,96±0,47	4,69	9,58	40— 58
Širina srednjačini kvrga	19,74±0,29	2,97	15,03	13— 26
Dubina grudi	66,74±0,52	5,22	7,82	55— 77
Obim grudi	183,00±1,40	14,62	7,99	154—211
Dužina trupa	154,30±1,06	10,99	7,12	131—175
Obim cevanice	19,49±0,12	1,24	6,36	17— 23
Telesna težina	534,20±1,20	12,28	2,30	310—790

Naša ispitivanja su pokazala da su goveda ove rase po telesnom formatu jedna od najrazvijenijih rasa u uslovima Metohije. Sve ispitivane telesne mere su dominantne nad telesnim merama postojećih drugih rasa, izuzimajući širinu grudnog koša iza lopatica koja je nešto manja nego u krava montafonske rase.

Upoređujući osnovne mere domaćeg šarenog govečeta iz Metohije s telesnim merama ovog goveda iz drugih područja, dobija se rezultat koji je približno sličan pomoravskom tipu simentalca, koji mu je u stvari i izvorni oblik, ali je ipak nešto nižeg i zbijenijeg okvira od pomoravskog tipa. Od originalnog simentalca je niži za 17,61 cm, ima manju širinu grudi iza lopaticе za 9,43 cm, dubina grudi je manja za 8,89 cm, obim grudi za 18 cm, dužina trupa za 19,32 cm i telesna težina za 122,99 kg. Treba istaći, iako je metohijski tip simentalca svojom telesnom građom sličan pomoravskom, pomoravski ima neke telesne mere razvijenije kao npr: visina grebena je veća za 7,58 cm, širina grudi iza lopaticе 8,43 cm, dubina grudi 1,87 cm, obim grudi 6,00 cm, dužina trupa 6,70 cm i telesna težina za 169,26 kg. Ova negativna korekcija telesnih mera i težine je najverovatnije rezultat ishrane, nege i smeštaja koji je u Metohiji u odnosu na Pomoravlje nešto nepovoljniji. Interesantno je takođe zapaziti, da je telesni format simentalca u Metohiji približno sličan vojvođanskom simentalcu koji je opisao pre skoro 20 godina Popović (11). I on navodi da su krave u toku ispitivanja bile u teškim životnim uslovima, što je upravo karakteristično za uslove uzgoja ove rase u Metohiji. Međutim, današnji tip simentalca u Vojvodini (Bačvanski 1) svojom telesnom razvijenošću i ostvarenom proizvodnjom odskaka od rezultata dobijenih kod domaćeg šarenog govečeta u Metohiji, što je verovatno razlog promene uslova ishrane, nege i smeštaja, koje je opisao navedeni autor 1950. godine.

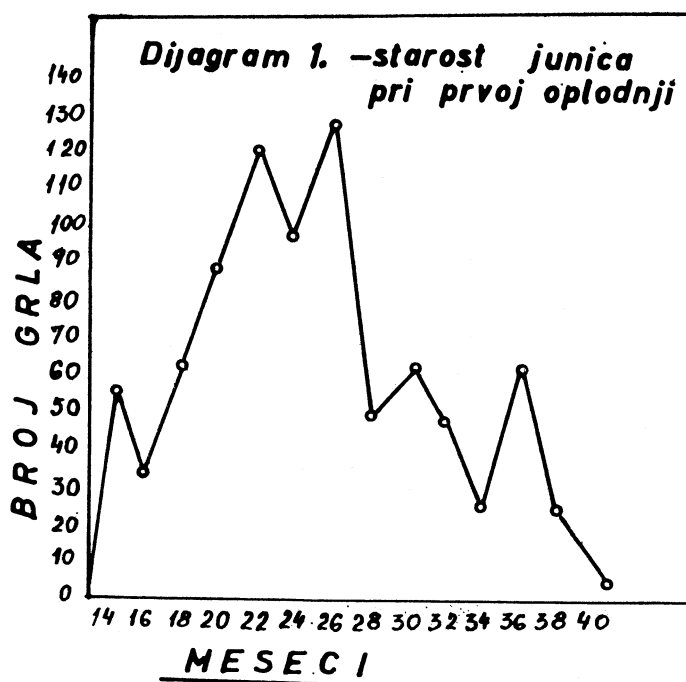
Takođe treba istaći individualne razlike i to manje više kod svih telesnih mera, što ukazuje na heterogenu razvijenost priplodnog materijama, koja omogućava selekcijskoj službi širinu izbora u pravcu traženja najpodesnijeg tipa za uslove Metohije.

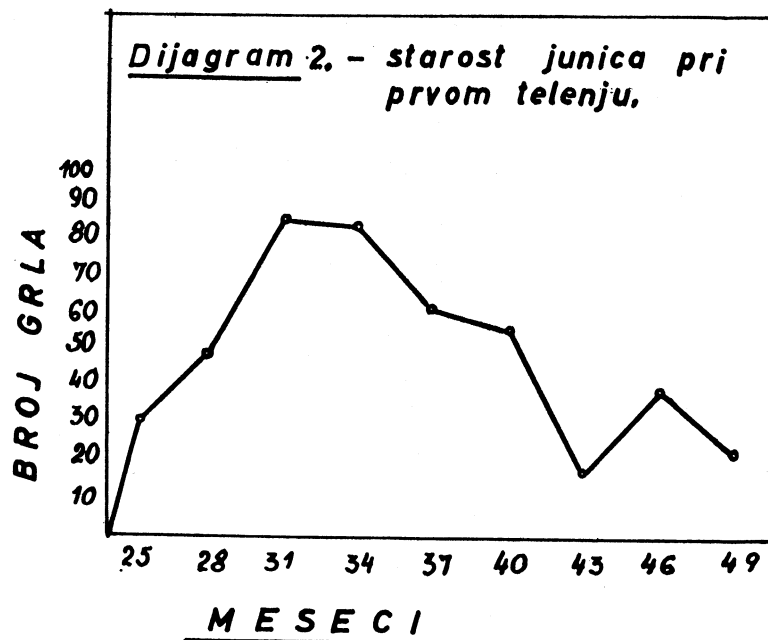
Tabela 3 — Starost grla pri prvoj oplodnji i prvom telenju (N = 109 grla)

Pokazatelj	M ± m	ó	V	Varijacije
Starost kod prve oplodnje	729,60±18,90	197,40	27,00	369—1.314
Starost kod prvog telenja	1013,50±19,00	197,90	19,52	648—1.462

Na tabeli 3 se vidi, da je prosečna starost priplodnih junica domaće šarene rase u Metohiji kod prve oplodnje bila 729,60 dana sa individualnim varijacijama od 369 do 1.314 dana. Naša ispitivanja o starosti junica pri prvoj oplodnji su pokazala da se u uslovima Metohije priplodne junice prvi put oplođuju s većom starošću od 2 do 3 mjeseca u odnosu na grla iste rase u drugim krajevima. U ovom pogledu su slični i rezultati dobijeni o starosti priplodnih junica pri prvom telenju.

Na dijagramu br. 1 se vidi, da se najveći broj priplodnih junica prvi put oplođava u starosti između 18 do 28 mjeseci.

Dijagram br. 2 pokazuje, da se prva telenja kod priplodnih junica javljaju sa 25 meseci starosti, a najveći broj se teli između 28. i 40-desetog meseca starosti, kada broj počinje opadati, da bi opet broj prvotelki nešto porastao sa starošću od 46 meseci.

Tabela 4 — Trajanje bremenitosti

Bremenitost po redu	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I	167	283,59±0,54	6,99	2,46	264—309
II	176	283,59±0,55	7,33	2,58	261—297
III	131	282,54±0,71	8,17	2,89	254—299
IV	194	283,56±0,61	8,45	2,98	256—304
V	162	283,85±0,62	9,17	3,26	255—304
VI	139	284,21±0,77	9,09	3,19	260—309
VII	51	285,02±1,76	6,50	2,28	268—300
VIII itd.	17	290,65±1,62	6,66	2,29	276—301
Ø za	938	283,23±0,27	8,33	2,94	254—309

Na tabeli 4 se vidi, da prosečna bremenitost krava domaće šarene rase u Metohiji traje 283,23 dana, s varijacijama od 254 do 309 dana. Naša ispitivanja pokazuju, da prosečna bremenitost krava ove rase u uslovima Metohije traje manje za 1,68 dana od najniže prosečne bremenitosti zabeležene kod nas za ovu rasu. Takođe se iz iznetih podataka može zapaziti da se trajanje bremenitosti produžava s povećanjem starosti ispitivanih grla.

Individualne varijacije pokazuju da u trajanju bremenitosti ima ekstremnih vrednosti što su registrovali i drugi autori u svojim ispitivanjima, pa se naši rezultati mogu smatrati tolerantnim za ovu rasu.

Prema dostupnoj literaturi se vidi, da prosečna bremenitost kod nemačkog simentalca traje 289 dana, austrijskog 288, dok se prema našim autorima, bremenitost domaćeg šarenog govečeta u uslovima Jugoslavije kreće od 284,91 do 292,28 dana.

Tabela 5 — Težina teladi prvog dana po otelenju

M u š k a

Telenje po redu	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I	116	33,56±3,11	7,32	21,99	14—45
II	118	35,69±0,65	7,13	20,00	20—51
III	102	35,98±0,57	5,82	16,17	15—50
IV	133	36,52±0,53	6,07	16,32	22—50
V	126	36,96±0,62	7,00	18,93	18—55
VI	80	39,17±0,63	5,66	14,45	20—55
VII	31	36,94±1,00	5,57	15,07	26—48
VIII itd.	11	40,27±1,19	3,96	9,84	34—50
∅	717	36,29±0,25	6,72	18,15	14—55

Prosečna težina muške teladi po otelenju iznosi 36,29 kg s varijacijama od 14—55 kg. Najmanja težina je registrovana u prvom telenju 14 kg, a najveća, i to kod većeg broja teladi, u petom i šestom telenju 55 kg. Naši prosečni rezultati su niži za 7,47 kg od najnižih rezultata zabeleženih kod naših autora za težinu muške teladi za ovu rasu.

Tabela 6

Ž e n s k a

Telenje po redu	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I	137	36,01±0,50	5,76	18,15	16—48
II	109	32,75±0,51	5,39	16,46	20—45
III	105	34,69±0,54	5,55	16,00	24—55
IV	133	34,03±0,47	5,48	16,10	20—47
V	121	35,40±3,22	5,65	16,00	24—50
VI	83	36,65±0,38	3,59	9,79	20—46
VII	32	36,12±0,74	4,24	11,73	26—42
VIII itd.	11	36,82±1,06	3,53	9,59	32—45
∅	731	33,37±0,21	5,66	16,95	16—55

Kao što se vidi na tabeli 6, prosečna težina ženske teladi je u odnosu na mušku lakša za 2,92 kg i ova se razlika nalazi u tolerantnim granicama za telad ove rase.

Ispitivanja su pokazala da u uslovima Metohije krave domaće šarene rase daju u odnosu na druge postojeće rase relativno najtežu telad, ali još uvek najlakšu u odnosu na težinu jednodnevne teladi iste rase u drugim područjima naše zemlje. Radi upoređenja iznosima prosečne težine jednodnevne teladi iz drugih reona za ovu rasu: original simentalac 45,00 kg, u SR Nemačkoj 41,40 kg, u Pomoravlju 45,60 kg, u AP Vojvodini 42,52 kg, a u Metohiji 35,22 kg. Kao što se vidi razlika se u prosečnoj težini kreće od 6,18 do 10,38 kg, što potvrđuje već zabeleženu činjenicu u literaturi, da goveda tipa simentalca imaju odlično svojstvo prilagođavanja postojećim uslovima, što je upravo ovoj rasi i omogućilo da se proširi širom sveta bilo kao čista rasa ili je služila kao osnova za stvaranje drugih poznatih rasa. Brojnost grla tipa simentalca je naročito rasprostranjena u Evropi gde je nastalo više rasa, čija su grla telesnim okvirom i formatom prilagođena postojećim uslovima ishrane, nego i smeštaja.

Naši rezultati ukazuju, da se u uslovima Metohije formira tip simentalca koji se telesnim okvirom prilagođava postojećim uslovima. Ovo prilagođavanje se odražava počevši od smanjene težine jednodnevne teladi čija je težina proporcionalna smanjenju eksterijernih mjera i telesne težine kod odraslih grla. Dobijeni rezultati nameću matično selekcijskoj službi Pokrajine da od postojećeg priplodnog materijala kao i iz novopriplodenog odabere najpovoljnija grla koja bi svojom proizvodnjom opravdala i eknomičnost gajenja.

Tabela 7 — Prosečan broj muznih dana

Laktacija	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I	139	332,00 ± 5,70	67,20	20,94	240—600
II	102	357,10 ± 9,02	91,00	25,45	246—670
III	179	354,30 ± 6,49	86,90	35,43	239—670
IV	211	349,20 ± 5,41	78,50	22,47	240—671
V	160	322,80 ± 5,54	70,10	21,72	230—630
VI	30	317,10 ± 6,36	56,90	17,94	243—530
VII	24	310,40 ± 13,19	64,50	20,78	220—520
VIII itd.	10	347,00 ± 25,00	79,00	22,76	243—530
∅	935	339,40 ± 6,39	77,10	22,71	240—670

Analizom rezultata iz tabele 7, može se konstatovati da je broj muznih krava u celini uzeto u toku svih laktacija znatno duži za krave ove rase u Metohiji nego u drugim krajevima. Najveći broj muznih dana je registrovan u drugoj, a najmanji u sedmoj laktaciji. Iz individualnih varijacija se vidi, da je bilo grla u svim laktacijama kako s prilično velikim brojem, tako i s malim brojem dana u laktacijama. Interesantno je zapaziti da kod prosečnog broja dana u laktaciji nema nikakvih pravilnosti i da bi se krivulja na dijagramu, povučena od srednje linije, kretala kako u negativnom tako i u pozitivnom pravcu. Takođe je za napomenu da se prosečan broj dana u lakta-

ciji kod ove rase kreće u približno istim granicama kao kod krava crvene danske i montafonske rase koje se gaje u istim zaptima. Uzorke, za produženu laktaciju, treba najvjerovatnije tražiti u organizaciji ishrane, nege i smeštaja koji su indentični za sva grla postojećih rasa.

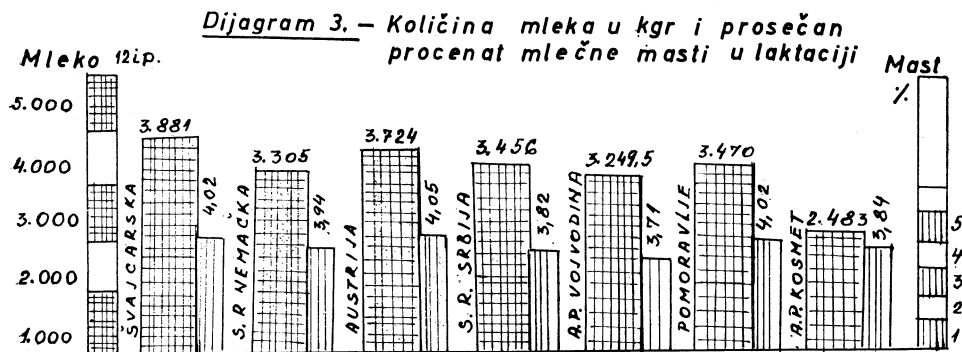
Tabela 8 — Proizvodnja mleka po laktacijama

Laktacija	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I	83	2.139 ± 60,48	551,00	25,75	1000—3900
II	72	2.229 ± 64,03	543,00	24,36	1100—3900
III	124	2.352 ± 61,99	690,00	29,34	1000—4400
IV	144	2.345 ± 53,67	644,00	27,46	1000—4500
V	110	2.560 ± 56,01	587,00	22,93	1300—4200
VI	51	2.677 ± 124,08	876,00	33,10	1100—4400
VII	11	2.737 ± 202,41	670,00	24,48	2000—4000
VIII itd.	7	2.886 ± 249,80	749,00	25,95	1900—4000
∅	602	2.483 ± 68,93	648,00	26,82	1000—4500

Iz podataka o prosečnim količinama mleka po laktacijama (tabela 8) vidi se da nema nekih velikih odstupanja od najniže proizvodnje mleka u prvoj laktaciji i najveće postignute u osmoj laktaciji. Razlika iznosi 747 kg. Međutim, individualne razlike kod većeg broja ispitivanih grla su postojale u svim laktacijama. Variranja se kreću prosečno u svim laktacijama od 1000 do 4500 kg mleka, sa tendencijom većeg broja grla ka minimalnoj proizvodnji.

UPOREDNI PREGLED POSTIGNUTE PROSEČNE PROIZVODNJE MLEKA I MLEČNE MASTI ZA CELU LAKTACIJU

Kao što se vidi iz dijagrama 3 mlečnost domaćeg šarenog govečeta u Metohiji je u odnosu na druga područja dosta niska. Po ovom pitanju slič-

no je i s prosečnim procentom mlečne masti u mleku, što sasvim jasno ukazuje da postojeći uzgojni uslovi ne omogućavaju izražaj genetskih predispozicija kako u razvijenosti telesnog formata, tako i u proizvodnji mleka i mlečne masti.

Tabela 9 — Masnoća mleka

Laktacija	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I	64	3,86±0,01	0,30	7,77	3,20—5,50
II	55	3,80±0,03	0,24	6,32	3,40—4,60
III	87	3,90±0,03	0,30	7,70	3,20—5,00
IV	127	3,80±0,02	0,22	5,79	3,00—4,80
V	104	3,83±0,02	0,24	6,26	3,20—4,60
VI	50	3,92±0,03	0,22	5,61	3,60—4,50
VII	12	3,73±0,07	0,33	8,84	3,20—4,30
VIII	6	3,72±0,06	0,16	4,30	3,70—4,20
∅	505	3,84±0,01	0,26	6,84	3,00—5,50

Dobijeni rezultati o prosečnom procentu mlečne masti, izneti u tabeli 8 nalaze se u tolerantnim granicama za ovu rasu. Najveći procenat mlečne masti je registrovan u šestoj, odnosno u trećoj laktaciji, a najmanji u osmoj, odnosno sedmoj laktaciji. Međutim, prosečne srednje vrednosti iz zadnje dve laktacije se ne bi mogle uzeti kao prosek za ispitivanu rasu, jer je kao što se vidi obuhvaćen vrlo mali broj krava.

Individualne varijacije u svakom pogledu, pa i u proizvodnji mleka i prosečnom procentu mlečne masti ukazuju da postoji znatan procenat visokokvalitetnih grla, što omogućuje selekcijskoj službi solidan rad u izboru kvalitetnog materijala.

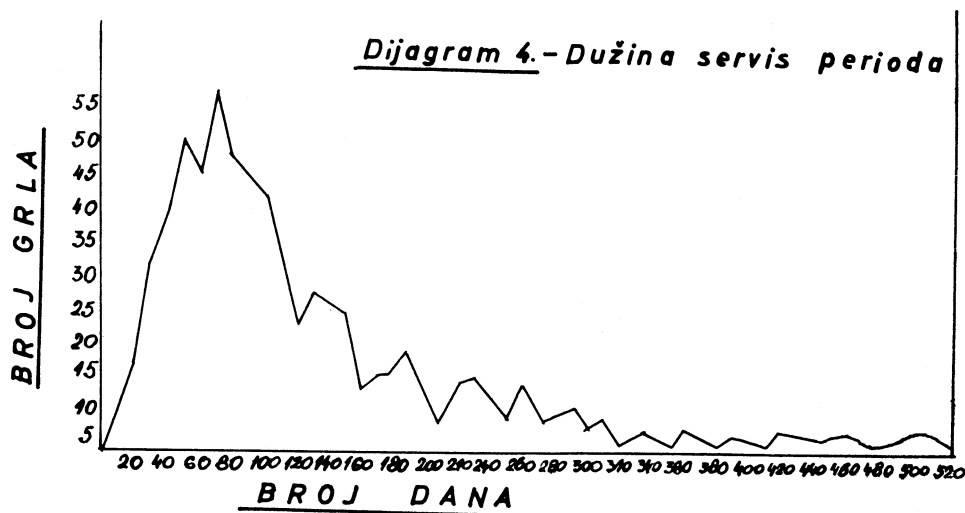
U koliko se uporede osnovne eksterijerne mere priplodnih krava iz Metohije s telesnim merama priplodnih krava u Pomoravlju koje su izvorni oblik metohijskih, s postignutom proizvodnjom mleka, dobija se sledeća slika: pomoravske priplodne krave imaju bolje sledeće veličine izražene u procentima: visina grebena za 5,7, širina grudi 17,2 dubina grudi 0,28, obim grudi 0,32, dužina trupa 4,45, telesna težina 24,07% i prosečnu proizvodnju mleka bolju 30 odsto.

Tabela 10 — Dužina servis perioda

Servis period između	N	M ± m	ó	V	Varijacije
I telenje i II oplodnje	128	136,70± 7,75	87,70	64,15	31—768
II telenje i III oplodnje	89	126,80±10,03	94,60	74,60	7—496
III telenje i IV oplodnje	133	143,20± 6,04	99,60	69,62	21—518
IV telenje i V oplodnje	132	142,10± 8,67	99,60	70,09	23—518
V telenje i VI oplodnje	99	94,50± 5,88	57,80	61,16	21—560
VI telenje i VII oplodnje	46	86,80± 8,91	60,20	69,58	20—384
VII telenje i VIII oplodnje	21	86,20±16,09	73,70	86,65	8—293
∅	648	121,50± 3,56	90,70	74,65	7—768

Na tabeli 10 se vidi da je dužina servis perioda kod prva četiri telenja prilično ujednačena i razlika između najdužeg i najkraćeg servisa iznosi 16,40 dana. Međutim, dobijene vrednosti dužine servis perioda su znatno duže od normilnog, koji treba da iznosi 60 do najviše 90 dana. Interesantno je zapažiti da se posle petog telenja dužina servis perioda naglo skraćuje na 94,50 dana, koji i dalje opada sve do 86,20 dana, što je upravo suprotno od dužine trajanja bremenitosti koja se sa starošću krava produžava. Na osnovu dobijenih rezultata ne bi se mogao dati zaključak o nekim pravilnostima u pojavi navedenih veličina između telenja i naredne oplodnje, ali je verovatno da ovde najbitniju ulogu ima način ishrane, nege i smeštaja. Kao što se vidi iz podataka u priloženoj tabeli, naši rezultati pokazuju da posle telenja nije došlo do produženja servis perioda, kako su to zabeležili neki autori, što je verovatno u vezi s nešto većom starošću priplodnih junica kod prve oplodnje.

Iz priloženog dijagrama se vidi da najveći broj grla ima dužinu servis perioda od 40 do 160 dana. Zatim, servis period se produžava, uz smanjenje broja grla, sve do 520, odnosno kao što se vidi iz tabele i do 768 dana.

Obzirom da je ovaj rad nastavak datog saopštenja o proizvodnji domaćeg šarenog govečeta u 1965. godini, to se iznose radi upoređenja i ti podaci koji su rezultat ispitivanja samo za 1964. godinu. Kod ispitivanja 801 priplodne krave, postignuta je godišnja proizvodnja mleka po jednoj kravi 2036 kg sa 3,80 odsto mlečne masti. Procenat telenja je iznosio 62,2 odsto, težina jednodnevne teladi 36,60 kg, uginuće teladi je iznosilo 15,60 odsto i dužina servis perioda je bila 191 dan.

ZAKLJUČAK

Brojno stanje goveda domaće šarene rase na Kosovu i Metohiji se kreće oko 3700 priplodnih grla u čistoj krvi i oko 2000 priplodnih grla produkata meliorativnog ukrštanja ove rase s postojećim grlima drugih rasa, u prvom redu sa autohtonom bušom. Rasprostranjenost ove rase je brojnija na Kosovu kod individualnih proizvođača, a u Metohiji je zastupljena u posedu društvenog sektora. Njeno učešće u ukupnom fondu goveda u Pokrajini iznosi 1,3 odsto, a u fondu priplodnih grla 4 odsto. Obzirom na mali broj grla ove rase u Pokrajini, njihova proizvodnja sasvim malo ili neznatno utiče na kretanje govedarske proizvodnje u celokupnom govedarstvu Pokrajine.

1. Ishrana priplodnih krava u celini uzev zadovoljava količinski, ali struktura obroka kvalitetno ne zadovoljava.
2. Ispitivane telesne mere ukazuju da se u uslovima Metohije formira najmanji tip domaće šarenog govečeta u odnosu na druge u našoj zemlji.
3. Prosečna starost grla kod prve oplodnje iznosi 729,60 dana, odnosno kod prvog telenja 1013,50 dana, što je za 2 do 3 meseca veća starost grla kod prve oplodnje, odnosno telenja u Metohiji u odnosu na grla ove rase u drugim područjima. Najveći broj junica se pripušta prvi put u starosti između 18 i 28, a tele između 28 i 40 meseci.
4. Prosečno trajanje bremenitosti iznosi 283,23 dana, što je kraće za 1,68 dana od najniže prosečne bremenitosti zabeležene u našim uslovima za grla ove rase. Dužina bremenitosti se nešto povećava sa starošću grla.
5. Prosečna težina jednodnevne muške teladi iznosi 36,29 kg, što je manje za 7,47 kg u odnosu na prosečne težine jednodnevne teladi zabeležene u Jugoslaviji za ovu rasu.
6. Prosečna težina jednodnevne ženske teladi iznosi 33,37 kg, što je u odnosu na mušku telad manje za 2,92 kg i ova se razlika nalazi u tolerantnim granicama za ovu rasu.
7. Prosečna težina jednodnevne teladi oba pola u Metohiji iznosi 35,22 kg. Ova vrednost, u odnosu na telad ove rase u drugim područjima je manja za 6,18 do 10,38 kg.
8. Kako dimenzije eksterijernih mera odraslih grla, tako veličina i težina jednodnevne teladi ukazuju na postepen proces formiranja metohijskog varijeteta domaće šarenog govečeta, prilagođenog ovdašnjim uslovima.
9. Prosečan broj muznih dana u laktaciji iznosi 339,40, što je znatno duže trajanje laktacije nego kod krava iste rase u drugim reonima.
10. Prosečna proizvodnja mleka u toku laktacije je bila 2.483 kg. Nekih većih odstupanja između najniže i najveće proizvodnje mleka u laktacijama

nema i ona iznosi 747 kg. Međutim, prosečna proizvodnja mleka za ovu rasu u Metohiji je u odnosu na krave iste rase u drugim područjima dosta niska i razlika iznosi od 766,50 u AP Vojvodini do 1398 kg u Švicarskoj.

11. Prosečan procenat mlečne masti u mleku je bio 3,84 odsto, što je nešto manje u odnosu na prosek masti kod iste rase po drugim autorima, ali je procenat masti veći za 0,11 odsto nego u Vojvodini. Naši rezultati su indentični s prosečnim procentom mlečne masti dobijenim za područje cele SR Srbije.

12. Upoređujući onsovine telesne mere i postignutu prosečnu proizvodnju pomoravskog domaćeg šarenog goveda sa dobijenom proizvodnjom u Metohiji, dobijaju se rezultati koji ukazuju da je do najveće korekcije došlo u proizvodnji mleka (30 odsto), zatim u telesnoj težini 24,07 odsto, dok su ostale telesne mere neznatno smanjene.

13. Dužina servis perioda kod krava domaće šarene rase u Metohiji je znatno duža od normalnog. Najveći broj krava ima servis period od 40 do 160 dana.

LITERATURA

1. Bačvanski S.: Ispitivanje telesnog razvoja i fiziološko-proizvodnih osobina domaćeg crveno-šarenog goveda u Vojvodini. Zbornik radova, Instituta za stočarstvo br. 1. Novi Sad, 1968.
2. Belić M.: Nekoliko podataka o plodnosti simentalnskog govečeta Srbije i Vojvodine i o težinama i energiji teladi. Veterinarski glasnik br. 11—12. Beograd, 1949.
3. Godišnji izvještaji, matične knjige i druga dokumenta Zavoda za selekciju AKMO, odnosno Instituta za stočarstvo i veterinarstvo Priština od 1961. do 1968, kao i matično knjigovodstvo proizvođačkih organizacija i Poljoprivrednih stanica u mestu ispitivanja.
4. Ivanović M. i Marčetić P.: Prilog proučavanju proizvodnih svojstava krava na socijalističkom sektoru u APKM. Zbornik radova, Instituta za stočarstvo i veterinarstvo. Priština, 1965.
5. Isakov D.: Domaće šareno goveče u Verušiću. Stočarstvo godina XI. br. 9 i 10. Zagreb, 1967.
6. Jardas P.: O plodnosti simentalskog goveda Zemaljskog dobra Božjakovine Stočarstvo, Zagreb 1947.
7. Marčetić P. i saradnici: Prilog poznavanju proizvodnih svojstava crveno danskog, domaćeg šarenog, montafonskog govečeta i meleza na socijalističkom sektoru APKM. Poljoprivreda br. 7—8. Beograd, 1965.
8. Marčetić P. i suradnici: Selekcija stoke i razvoj selekcijske službe u AP Kosovu i Metohiji. Poljoprivreda br. 9. Beograd, 1964.
9. Marčetić P.: Proizvodnja kravljeg mleka na društvenim gazdinstvima Kosova i Metohije u periodu 1960/65 godinu Stočarstvo br. 9—10. Zagreb, 1967.

10. Poleksić R.: Kakav tip simentalca uzgajati. Stočarstvo br. 7—8. Zagreb, 1964.
11. Popović D.: Prilog poznavanju eksterijera domaćeg šarenog govečeta sa teritorije Vojvodine. Stočarstvo, godina IV, Zagreb, 1950.
12. Pukšić J.: Domaće šareno goveče u Pomoravlju i njegov današnji tip. Beograd 1965.
13. Simović B.: O nekim fiziološkim osobinama domaćeg šarenog govečeta. Zbornik radova Polj. fakulteta, sv. 2. Zemun, 1953.
14. Statistički godišnjak SFRJ. Beograd, 1968.
15. Ferčej J.: Domaće šareno govedo u Sloveniji i predlozi za njegovu selekciju. Stočarstvo br. 9—10. Zagreb, 1965.